

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ Ο.Ε.Φ.Ε. 2003

ΕΚΦΡΑΣΗ – ΕΚΘΕΣΗ Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΚΕΙΜΕΝΟ

Πέρασε κιόλας ένας μήνας από τότε που ο πιανίστας Maurizio Pollini προσπάθησε να διαβάσει την πολυσυζητημένη δήλωση για το Βιετνάμ, πριν αρχίσει τη συναυλία στην αίθουσα της «Εταιρείας του Κουαρτέτου», και η διαμάχη δεν τελείωσε ακόμη: το αποδεικνύουν τα γράμματα που συνεχίζουν να έρχονται στα γραφεία των εφημερίδων του Μιλάνου, καθώς και η δήλωση των μουσικών που δημοσιεύτηκε πρόσφατα στην εφημερίδα «Il Giorno». Πιστεύω επομένως ότι δε θα είναι κακό αν προσπαθήσω να κάνω μια θεωρητική εξέταση του γεγονότος.

Ποια είναι η θέση της τέχνης, των καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων, σε σχέση με τις άλλες μορφές της πραγματικότητας; Ίσως οι περισσότεροι από τους θαμώνες της «Εταιρείας του Κουαρτέτου», που πάνε ν' ακούσουν Chopin –όπως οι κατώτεροί τους κάθονται σπίτι ν' ακούσουνε την εκπομπή Καντσονίσιμα (δηλαδή να συγκινηθούνε με απλοϊκές μελωδίες) – δε βλέπουν αυτό το πρόβλημα. Αλλά οι σύγχρονοι καλλιτέχνες, είναι γνωστό, το αντιμετωπίζουν και μάλιστα κατά τρόπο δραματικό. Σε σημείο που καμιά φορά αρνούνται την ίδια την τέχνη. Είναι επομένως λογικό ένας ευαίσθητος καλλιτέχνης, καθώς ετοιμάζεται ν' ακουμπήσει τα πλήκτρα του πιάνου, τη στιγμή που γύρω του συμβαίνουν πράγματα συγκλονιστικά για τη συνείδηση κάθε πολιτισμένου ανθρώπου, να αναρωτηθεί: «Έχω το δικαίωμα να κάνω αυτό που κάνω, να χρησιμοποιήσω την τέχνη για να προσποιηθώ ότι τίποτε δε συμβαίνει, να χρησιμοποιήσω την τέχνη σαν ναρκωτικό;».

Και είναι σωστό που αποφάσισε να εκθέσει στο κοινό τους λόγους μιας ανησυχίας. Ήταν ανησυχία που, κι αυτό είναι σημαντικό, δεν αφορούμε μόνο τη συνείδηση του Pollini σαν «homo politicus», αλλά και τη συνείδηση του Pollini σαν καλλιτέχνη. Επίτηδες ο Pollini έσπασε την τελετουργία της συναυλίας, γιατί αυτή η τελετουργία τον υποχρέωνε να θεωρήσει το ρόλο του σαν κάτι ξεκομμένο απ' οτιδήποτε υπήρχε πριν και μετά. Λες και οι μεγάλοι συνθέτες των οποίων τα έργα εκτελούσε δε γράψανε τη μουσική τους αντιδρώντας σε ιστορικές περιστάσεις, σε συγκεκριμένα γεγονότα, σε πάθη της εποχής τους. Επομένως, ακόμη και με την ιδιότητα του καλλιτέχνη, είχε την υποχρέωση να θυμίσει στο κοινό του ότι η συναυλία δεν είναι νεκρική πομπή.

Αποκρούοντας την ενέργειά του (και αρνούμενο τουλάχιστο να τη συζητήσει) ένα μεγάλο μέρος του κοινού απαίτησε αντίθετα να γίνει το κοντσέρτο νεκρική πομπή, τελετή νεκροταφείου με μουσική χωρίς ζωντάνια, απόκρυφη δραστηριότητα όπως η ανάγνωση πορνογραφικών περιοδικών, χώρος διανοητικού ευνουχισμού. Αν είχε νόημα να μιλήσουμε χρησιμοποιώντας όρους αποκλειστικά αισθητικούς, θα 'πρεπε να πούμε στους μελομανείς που σκανδαλίστηκαν ότι εκείνο το βράδυ πρόσβαλαν και ταπείνωσαν την τέχνη σαν δραστηριότητα που συνεχώς αναζητά τους λόγους της ύπαρξής της, τη λειτουργία της και τα όριά της.

Τελευταίο ερώτημα. Τι είναι ο καλλιτέχνης; Στη σύγχρονη κοινωνία, κυρίως, ο καλλιτέχνης εκτός των άλλων είναι και βεντέτα. Θέλει δε θέλει. Μ' αυτή την ιδιότητα παίζει συγκεκριμένο κοινωνικό ρόλο: είναι αντικείμενο θαυμασμού και μίμησης. Αν έχει μακριά μαλλιά, θα τον μιμηθούν οι νέοι. Οι ερωτικές του περιπέτειες ενδιαφέρουν τα λαϊκά έντυπα. Οι αρρώστιες του θ' αναγκάσουν τις εφημερίδες να του αφιερώσουν πολλά άρθρα. Η κοινωνία χρησιμοποιεί τον καλλιτέχνη σαν πρότυπο, σαν αντικείμενο ταύτισης και προβολής και, σ' αντάλλαγμα, του παρέχει ένα ευρύ φάσμα ελευτερίας: του συγχωρεί την πολυγαμία, τη χρήση ναρκωτικών, το εκκεντρικό ντύσιμο, την ομοφυλοφιλία, τους τσακωμούς στα νάιτ κλαμπ, την προσβολή των φωτορεπόρτερ.

Απ' αυτόν το νόμο δεν ξεφεύγουν ούτε οι ερμηνευτές κλασικής μουσικής, οι τενόροι, οι διευθυντές ορχήστρας, οι σοπράνο που εμφανίζονται γυμνές στη σκηνή. Πριν καιρό ο Francesco Alberoni διατύπωσε μια κοινωνιολογική θεωρία των ειδώλων σαν μέλη μιας «ελίτ χωρίς εξουσία». Ασκούν μια τεράστια επιρροή πάνω στο κοινό, υπό τον όρο να μένουν έξω από τη σφαίρα της διαχείρισης των κοινών πραγμάτων. Η θεωρία επιβεβαιώθηκε από την περίπτωση Pollini, το αγαπημένο και πολυθαυμασμένο είδωλο στο οποίο οι θεατές θα επιτρέπανε τα πάντα (ακόμη και να διακόψει τη συναυλία γιατί κάποιος έβηξε στην αίθουσα, ή γιατί δεν του άρεσε η γραβάτα κάποιου κυρίου στην πρώτη σειρά), αλλά στο οποίο δεν μπορέσανε να συγχωρέσουνε το ότι προσπάθησε να επέμβει κατά κάποιο τρόπο στα κοινά πράγματα.

Αυτό σημαίνει απλά ότι το είδωλο (είτε πρόκειται για την τραγουδίστρια Μίνα είτε για τον Πικάσο) η αστική κοινωνία, που το πληρώνει και το προσκαλεί να περάσει το Σαββατοκύριακο στη βίλα, το αντιμετωπίζει όπως αντιμετώπιζαν κάποτε το γελωτοποιό. Ας μιλάμε στον ενικό, αλλά να είναι σαφές ποιοι είναι τ' αφεντικά (που διαχειρίζονται τα οικονομικά, σπλίζουνε συμμαρίες και στρατούς και κηρύσσουνε πολέμους) και ποιοι είναι οι σαλτιμπάνγκοι (που, εννοείται, δεν πρέπει να ταφούν σε αγιασμένα χώματα). Έτσι οι αγαναχτισμένοι μελομανείς δε διστάσανε να διαχωρίσουν τους ρόλους και να επιβάλουν τις αποστάσεις. Οι πόλεμοι, είπαν στον Pollini, είναι δική μας υπόθεση. Εσύ κοίτα να μας διασκεδάσεις.

Και πράγματα, τι θα λέγαμε για ένα σερβιτόρο που πριν μας δώσει το πιάτο με την μπριζόλα, θα ήθελε να μας εκθέσει τις πολιτικές του ανησυχίες; Το κοινό της «Εταιρείας του Κουαρτέτου» θύμησε στον Pollini, και σε όλους εμάς, ότι σε μια καταναλωτική κοινωνία η τέχνη είναι ένα γαστρονομικό αγαθό.

Μ' αυτόν τον τρόπο αυτό το κοινό έκανε πολιτική και ταπείνωσε την τέχνη.

Τι να πει κανείς; Καλή μας όρεξη.

Umberto Eco, Η σημειολογία στην καθημερινή ζωή,
εκδ. Μαλλιάρης – Παιδεία, Αθήνα 1989

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

A. Να πυκνώσετε το κείμενο σε 100 – 120 λέξεις. **(25 μονάδες)**

B1. Να αντικαταστήσετε τις φράσεις του κειμένου με άλλες ισοδύναμες.

α. Έχω το δικαίωμα να χρησιμοποιήσω την τέχνη σαν ναρκωτικό;

β. Σε μια καταναλωτική κοινωνία η τέχνη είναι ένα γαστρονομικό αγαθό.

γ. Στη σύγχρονη κοινωνία ο καλλιτέχνης είναι και βεντέτα.

(6 μονάδες)

B2. Να δώσετε έξι επίθετα που να προσδιορίζουν το ουσιαστικό καλλιτέχνης

(6 μονάδες)

B3. Να δώσετε ένα τίτλο για το παραπάνω κείμενο.

(3 μονάδες)

B4. Να επισημάνετε τις διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις της δεύτερης παραγράφου και να αναφέρετε τι δηλώνουν.

(5 μονάδες)

B5. Να βρείτε τα δομικά στοιχεία της έκτης παραγράφου.

(5 μονάδες)

Γ. Σε ένα άρθρο 500 – 600 λέξεων, που θα δημοσιευθεί σε σχολική εφημερίδα να παρουσιάσετε τις απόψεις σας για το ρόλο της τέχνης στη ζωή της σημερινής νεολαίας.

(50 μονάδες)